

DOI: 10.32347/2786-7269.2023.6.165-182

УДК 711-1

д-р. техн. наук, професор **Габрель М.М.**,
mykola.m.habrel@lpnu.ua, ORCID: 0000-000-225149165,
НУ «Львівська політехніка»,
канд. техн. наук, доцент **Габрель М.М.**,
mykhailo.habrel@ukd.edu.ua, ORCID: 0000-000-298226424,
Добровольська М.А., info@gplan.com.ua, ORCID: 0000-0001-5480-0503,
Університет Короля Данила, м. Івано-Франківськ,
Форкуца Л.С., liudmyla.s.forkutsa@lpnu.ua, ORCID: 0009-0006-9822-4492,
НУ «Львівська політехніка»

ПРОСТОРОВЕ ПЛАНУВАННЯ НА ЛОКАЛЬНОМУ РІВНІ В УКРАЇНІ

Просторове планування локального рівня сприяє підвищенню ефективності й результативності громади шляхом вибору довгострокових, трансформаційних цілей, які повинні бути достатньо гнучкими щодо невизначеного майбутнього, і конкретним «оперативним» програмуванням процесів, необхідних для досягнення цих цілей. Осмислено ситуацію з просторовим плануванням в Україні на місцевому (локальному) рівні. Задачі просторового планування є недетермінованими, складними, пов'язані з прогнозуванням розвитку та просторового майбутнього територій. Здійснено упорядкування наукових і методичних положень обґрунтування й моделювання просторового розвитку територіальних систем локального рівня. Уточнено окремі положення просторового планування Польщі, досвід якої вважаємо корисним для практики України.

Ключові слова: ієрархічні рівні просторового планування; локальні проекти; досвід Польщі; методи й практичні рекомендації.

Постановка проблеми. Ключові цілі просторового планування й урбаністичного проектування в Україні збігаються з європейськими та полягають у збалансованому соціально-економічному розвитку територій, поліпшенні якості життя населення, ефективному управлінні природними ресурсами, захисті навколишнього середовища та раціональному використанні землі, вдосконаленні просторової структури, координації секторальних (галузевих) політик для недопущення зіткнення їх інтересів тощо [5]. На сьогодні в Україні мало оновлених документів просторового розвитку територій, недосконалий інструментарій просторового планування, прогнозування й обґрунтування розвитку територіальних систем різних рівнів (дані про 40% населених пунктів місцевого рівня відсутні, 47% мають генплани, датовані до 1992 р. [19]). За даними

Всеукраїнської асоціації громад, 91% територіальних громад потребує допомоги в оновленні картографічної основи [10], а отже, і розробки документів просторового розвитку.

Ефективне просторове планування і просторовий розвиток у сучасних умовах набувають актуальності як з позиції необхідності вирішення існуючих проблем, так і розширення можливостей для саморозвитку територій. Просторове планування й містобудівне проектування є активнішим власне на місцевому (локальному) рівні планування територій, й охоплює широке коло проектних завдань — від спрощеного відображення генплану населеного пункту та ДПТ до окремих локальних містобудівних проектів (логістичних центрів, технопарків, забудови рекреаційних територій тощо). На жаль, у професійній практиці локальний рівень проектування трактується як проста (інколи «типова») проектна задача, і саме на цьому рівні робиться найбільше помилок і зловживань.

В урбаністиці всі задачі, в т.ч. місцевого масштабу, за своєю суттю складні й пов'язані з прогнозуванням майбутнього територій, а помилки допущені при вирішенні локальних задач можуть гальмувати розвиток більших територій. Отож автори прагнуть осмислити завдання й особливості просторового планування в Україні на локальному рівні, що є корисним і для вирішення задач просторового планування на вищих рівнях ієрархії (регіональному, національному).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями проблематики просторового ладу і просторового розвитку держави та її територій займається чимало як українських [2; 11; 13; 22], так і зарубіжних науковців [24; 27]. Теоретичним і методичним основам планування територій в умовах реформування України присвячені напрацювання О. Топчієва й Д. Мальчикової [21], О. Берданова й В. Вакуленко [1], С. Щеглюк [23]; сутність і основні поняття просторового планування в умовах ринкових відносин розкривають М. Дьомін, О. Міщенко, О. Сингаївська [4]. Алгоритми виконання робіт щодо складання документації для планування розвитку території обґрунтовують А. Мерзляк і В. Боклаг [7], а доцільність використання індивідуального підходу до формування механізмів публічного управління у сфері просторового планування на місцевому рівні (територіальної громади й населеного пункту) обґрунтовують В. Огородник і М. Маркіна [9]. К.Резнікова [20], експертка Програми DOBRE з питань управління земельними ресурсами та просторового планування громади, розглядає можливості місцевих громад у контексті нового Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи управління та дерегуляції у сфері земельних відносин» [14].

Незважаючи на чималу кількість напрацювань щодо просторового планування на локальному рівні, фіксується їх певна розпорошеність. Упорядкування наукових і методичних положень обґрунтування й моделювання

просторового розвитку територіальних систем локального рівня допоможе активізувати роботу з просторового планування громад в Україні, а уточнення окремих положень просторового планування Польщі, досвід якої вважаємо корисним для практики України, допоможе підійти до питання відновлення та розвитку громад системно й сучасно.

Мета публікації полягає в упорядкуванні наукових, методичних та практичних положень проектування територіальних систем локального (місцевого) рівня. Вирішувались завдання:

1) охарактеризувати стан, виявити особливості й проблеми, пов'язані з просторовим плануванням в Україні, встановити роль проектування об'єктів локального масштабу в цій системі;

2) розглянути досвід європейських країн у вирішенні аналогічного типу завдань, виявити характерні положення, що можуть бути використані в Україні;

3) проаналізувати й систематизувати знання, методичні засади та практичні рекомендації підвищення обґрунтованості проектних рішень локального рівня.

У процесі дослідження використано різні методи та їх поєднання [8], але насамперед аналіз практики розробки проектів і планів локального рівня. Досвід просторового планування на локальному рівні може бути використаний для розуміння (пояснення) ширшого кола проблем і змін цієї сфери діяльності та відкриває нові можливості для практики управління проектами та розвитком територій.

Виклад основного матеріалу. Просторове планування в Україні. Характеристика, особливості та місце локальних проектів. Просторове планування трактуємо як процес, який передбачає організацію простору життєдіяльності соціуму, збалансування потреб економічного зростання, зменшення тиску на природні ресурси, координацію й вдосконалення процесів життя й діяльності в регіоні, громаді чи місті, досягнення інших цілей [3, с. 13], тобто це комплексний процес, що охоплює урбаністику, безпеку, логістику й ефективне використання існуючих активів та відображає реальність і наявні ресурси. Документація з просторового планування повинна юридично закріплювати бачення майбутнього просторового розвитку (використання) території на різних ієрархічних рівнях (національному, регіональному, місцевому) та виступає інструментом гарантування законності, цілісності, економічності й обґрунтованості рішень. В «ідеальному» процесі планування, проектування й реалізації можна очікувати, що всі елементи будуть добре скоординовані та доведені до спільного розуміння й оцінки, усунуті перешкоди й виклики на будь-якому з етапів.

На місцевому рівні просторовому плануванню підлягає вся територія населених пунктів. Саме просторовий план може слугувати основою для забезпечення інвестиційної довіри, допоможе спланувати й підготуватися до відновлення й реконструкції повоєнної України, забезпечить прозорість процесу реалізації, обґрунтованість бачення й результатів. Локальний (топологічний, місцевий) рівень об'єднує невеликі ділянки територій або акваторій – окремі водойми, міський парк, житловий район, ділянки лісу.

Система просторового планування територій в Україні базується на:

а) низці законодавчих документів і актів. Серед понад 40 законів, які регулюють містобудування й планування територій, центральне місце займають закони «Про регулювання містобудівної діяльності» [18] та «Про основи містобудування» [17]. Прийнято ряд нових законів щодо розроблення й затвердження містобудівної документації, реформування й відкриття держкадастру, оновлення державних будівельних норм, зміни до діючих законодавчих актів [14–16]. Введено нові категорії й розкрито сутність термінів — «просторовий розвиток», стратегічна екологічна експертиза (СЕО), містобудівний моніторинг, аналітичний звіт про моніторинг та ін. Важливим у системі розробки документації є виконання електронних карт відповідних масштабів. Проте загалом нормативні й законодавчі документи України в галузі просторового планування не відзначаються системністю;

б) системі документів просторового розвитку базового територіального рівня (громад), які включають: а) *Концепцію інтегрованого розвитку територіальної громади* (виконується на основі Стратегії розвитку громади, яка не є просторовою за сутністю, має «вільні» терміни дії та суперечливу структуру); б) комплексний *План просторового розвитку території*, який розробляється на основі Концепції; в) *Генеральний план населеного пункту* для визначених поселень (для яких обов'язкова його розробка) [16]. В розробці генпланів населених пунктів практично нічого не змінилося стосовно їх складу, змісту, порядку розроблення, погодження й затвердження, що діють останні десятиліття в Україні. План функціонально-правового зонування території (Зонінг) став складовою генплану; г) *детальний план території (ДПТ)*, у т.ч. як спрощене представлення генплану. Передбачена можливість скасування генплану і розвитку населеного пункту на основі розробленого ДПТ. Розроблені документи набувають чинності з моменту внесення їх до містобудівного й земельного реєстрів;

в) методичних підходах до просторового планування та розвитку територій як послідовності етапів — підготовчого, основного, завершального. Підготовчий включає формування інформаційної бази, аналіз і оцінку просторових ситуацій. Основний етап визначає заходи й обґрунтовує концептуальні положення та основні проектні рішення. На завершальному відбувається експертиза, погодження,

затвердження й прийняття документу [12]. У сучасних підходах до просторового розвитку територій в Україні увагу зосереджено на територіальних громадах, положеннях про структуру й ресурси території, шляхи їх використання. Недостатньо розглядаються процеси в системах різної ієрархії та нематеріальні чинники в просторовій організації і розвитку територій.

Загалом у новій системі просторового планування та розвитку територій:

- відбулося поєднання містобудівної й землевпорядної складових у просторових документах;
- впроваджується електронна форма й кодування об'єктів;
- зростає роль громади, яка визначає концептуальні положення свого розвитку;
- відведення земельній складовій домінуючого значення робить документи за сутністю не просторовими, а територіальними (включає функціональні зони, види та зміни цільового призначення й використання тощо);
- створена можливість розробки схематичних планів як складових частин просторового плану на місцевому рівні;
- аналітичні звіти реалізації проектів не містять чіткого алгоритму й показників (індикаторів) моніторингу;
- не визначена роль діючих (актуальних) на сьогодні містобудівних документів у новій системі просторової документації;
- при розробці плану та прийнятті рішень не дотримуються часові режими;
- ігнорування основних принципів архітектурно-містобудівної композиції потенційно може призвести до деградації ландшафту й спонтанних дій інвесторів у просторі;
- не встановлена чітка ієрархія та системність дій влади, суб'єктів господарювання й професіоналів, чим ігноруються глибинні сенси просторового планування.

Аналіз нових документів локального (місцевого) рівня розкриває бажання розробників сподобатись громаді, а головне завдання — пошук шляхів (можливо, і непопулярних) покращення системи життєдіяльності та змін для підвищення ефективності функціонування, перетворюється у вторинне. В цілому науково-методичне забезпечення розробки документів просторового розвитку не відповідає новим умовам і викликам: а) вихідні дані надходять від замовника (включають ресурси й існуючі плани), відкидається потреба поглибленого аналізу просторової ситуації; б) розробником документів може бути фірма, яка має ліцензію на містобудівне й землевпорядне проектування, не долучаються фахівці суміжних сфер (соціологи, екологи, економісти тощо); в) не ведуться наукові дослідження та ігноруються теоретичні положення просторової організації територій — об'єктивних законів і закономірностей, що діють у цій предметній сфері.

Хибною є також теза, що розробка просторових документів локального рівня – це виключно практична задача, яка не потребує наукових обґрунтувань. Так, уже при виборі місця розташування локального об'єкту необхідні глибокі дослідження й обґрунтування, а проектне рішення локального рівня має узгоджуватись у надсистемі (оточенні), відповідно, роль наукових обґрунтувань при виконанні таких робіт повинна бути високою. В Україні набувають поширення ітераційні моделі паралельного виконання роботи з багаторазовим повторенням та безперервним аналізом результатів і їх коригуванням, поступовим наповненням інформацією й наближенням до ефективного результату. Тобто процес просторового планування трансформується, стає рефлексивним і пов'язаним із багаторазовим зворотнім зв'язком. Виділяються також методи й алгоритми, що переносять увагу на дослідження ризиків та життєвого циклу та ритмів у системі, їх врахування в обґрунтуванні рішень.

Просторове планування локального рівня в ЄС. Приклад Польщі. У багатьох країнах–членах ЄС основні закони щодо просторового планування були прийняті на початку ХХ ст. як відповідь на зростаючий тиск господарської діяльності та проблем, які виникали через переуцільнену й неорганізовану забудову. Культурні, інституційні й правові відмінності, а також специфіка цілей просторового планування породили широкий спектр систем і традицій у сфері планування Європи. Огляд систем і політики просторового планування ЄС вказує на різні підходи регіонального й національного, а також планування на рівні муніципалітету й міського району [25–26]. Практика останніх десятиліть підтверджує, що просторове планування відбувається в основному на рівні територіальних громад міст і міських агломерацій. Місцевий (локальний) рівень проектування розглядається як важливий та має добре науково-методичне й правове забезпечення.

Органи місцевого самоврядування в більшості країн ЄС, як правило, є відповідальними за розробку й затвердження планів. Іноді ці документи повинні бути офіційно затверджені на вищому (регіональному чи центральному) рівні. Невід'ємна частина роботи з планування – консультації з органами влади різних рівнів, адміністраціями й офіційними установами. Діє загальне зобов'язання проводити консультації з громадськістю, але спосіб і глибина залучення громад різняться в різних країнах: скандинавські країни мають давню традицію, для інших вона залишається формальною й обмеженою (Греція, Італія, Португалія) [6, с. 37–57].

Одним із чинників успіху реформ у Польщі, в т.ч. у сфері просторового планування, стало те, що розробники ефективно використали і власний, і світовий досвід, а також розвинули методологічний інструментарій вирішення завдань просторового розвитку систем різного ієрархічного рівня з урахуванням особливостей просторової ситуації в державі. Реформи й зміни в просторовому

плануванні Польщі відбулися на теоретичних положеннях і законах: землі (екології); капіталу (економіки); самоврядування (громадянського суспільства) та Всесвіту (католицького соціального вчення). Вони базувалися на принципах: персоналізму (в центрі дій особа); субсидіарності – встановлення повноважень і відповідальності (підтримка сім'ї); солідаризму (об'єднання зусиль спільноти і взаємодопомога); соціальної ринкової економіки (не допускати монополізму й олігархізації, прозорі правила й контроль суспільства за ринком); узгодженості адміністративно-територіальної реформи з системою (документами) просторового розвитку. Це створило подібну до Європи адміністративно-територіальну й систему просторового планування в державі.

Просторове планування як діяльність (наука, проектна практика, управління) в Польщі отримало нову сутність і динаміку після другого етапу адміністративно-територіальної реформи (1999) та відкриття освітнього напрямку господарювання простором і підготовки фахівців цієї сфери. Більшість вищих навчальних закладів Польщі сьогодні мають європейський сертифікат шкіл, що ведуть підготовку спеціалістів з просторового господарювання. Це сприяє ефективності процесів трансформації й просторового розвитку:

- взаємодії науки, політики й практики, науковому обґрунтуванню рішень та системним дослідженням як академічного, так і прикладного характеру;
- обґрунтуванню рішень на реальних, актуальних і об'єктивних фактах і даних;
- активізації участі місцевої спільноти в процесах обґрунтування і прийняття рішень;
- пошуку ефективних взаємодій державного і приватного секторів діяльності в просторовому розвитку територій;
- орієнтованості на реальні проблеми територій, збору та аналізу додаткових даних щодо просторової ситуації й волевиявлення мешканців;
- особливій ролі науки та наукових обґрунтувань (при Польській академії наук діє Комітет просторового облаштування держави (KPZK).

В Україні при відповідному переосмисленні доцільно використати для обґрунтування просторового планування, у т.ч. на локальному рівні, окремі положення з досвіду Польщі, зокрема: людиноцентричної орієнтації та форм участі спільнот у просторовій політиці, формування інституцій як об'єднань людей, які мають організований вплив на рішення просторової організації й розвитку територій; активного використання нематеріальних чинників (спадщини, традицій, духовності) в обґрунтуванні просторових рішень та ін. Аналіз вітчизняної й європейської практики просторового планування на локальному рівні підтверджує потребу переходу: від секторального до багатосекторального підходу; від універсальних до конкретних заходів і втручань; від підходу «зверху – вниз» чи «знизу – вгору» до підходу

«зустрічного потоку» розробки та реалізації проектів планування територій, а також зростання ролі концептуальної складової, теорії та наукових обґрунтувань у просторовому розвитку.

Наголосимо, що теорія і практика просторового планування і розвитку є ефективною за умови, що населення дотримується визначених вимог і обмежень. У практиці України імперативи поведінки ігноруються, тож ефективність теоретичних обґрунтувань, як і проектних рішень у цілому, може бути низькою. Самоорганізація систем є ключовим положенням для розуміння просторових процесів на локальному рівні, визначення об'єктивних залежностей між минулим і майбутнім у просторі, осмислення змін і обґрунтування напрямів розвитку. Важливо сприймати просторовий розвиток як безперервний процес змін і формування нових цінностей. При такому підході особлива увага зосереджується на неоднорідностях, самоорганізуючих складових, зв'язках і мережах у процесі реформування й розвитку систем.

Приклади просторової організації й вирішення завдань локального рівня.

Платформу обґрунтування просторових рішень на локальному рівні складають вимоги:

- створення умов для розкриття потенціалу самоорганізації та адаптивності. До самоорганізації може спонукати несподівана ситуація й реакція на неї, у т.ч. на підсвідомому рівні;
- аналітичне й емоційне мають доповнюватися в обґрунтуванні рішень. В умовах браку об'єктивної інформації і системних досліджень та наукових обґрунтувань у просторовому плануванні особливо важливим стає творчий пошук;
- визначення обмежень, які можуть бути об'єктивними й суб'єктивними, штучними, загальними або локальними, а також встановлення імперативів, які не можна переступати. Вихід за встановлені обмеження веде до появи негативних залежностей та шкідливих наслідків (корупції, соціальної безвідповідальності, моральної деградації тощо);
- проблемно-орієнтованого підходу та цілеспрямування як встановлення і впорядкування цілей організації, обґрунтування пріоритетів і шляхів розвитку локальних територій;
- просторове рішення має обґрунтовуватись і розвиватись у координатах «самоорганізація – діяльність – цінності» та оцінюватись показниками соціально-еколого-економічної ефективності.

Характеристики при окресленні перспектив просторового розвитку локальних систем повинні включати функціональність, щільність, динамічність простору, розвинутість структури та оцінюватись за критеріями: корисності, економічності, безпечності для людей і середовища, тривалості реалізації пропозиції. Охарактеризуємо обґрунтування проектних рішень просторового

планування локального рівня на прикладі розроблених авторами (М. Добровольська, М. Габрель) детальних планів територій індустріальних парків «Тересва» та «Коломия».

Територія індустріального парку «Тересва» розташована в південній частині населеного пункту Тересва Закарпатської області, неподалік українсько-румунського кордону; має магістральну залізницю та володіє зручними транспортними зв'язками з навколишніми населеними пунктами (рис. 1). Близькість до кордону та існуюча транспортна інфраструктура відкривають можливості для розвитку транспортних вузлів, торгівлі й логістики. Річка Тиса стає природним рекреаційним об'єктом, сприяючи розвитку туризму та рекреаційної інфраструктури. Територією Тересвянської громади проходить національна автомобільна дорога державного значення загального користування Н09 Мукачево – Рахів – Богородчани – Івано-Франківськ – Рогатин – Бібрка – Львів. Загальна площа території комплексу парку становить 10 га. Опрацювання першої зони зумовлено діючою містобудівною документацією та складає 17 га, площа опрацювання детальним планом – 4,2 га. Територію опрацювання пропонується включити до загальної системи розвитку Тересви з урахуванням планувального каркасу та системи розселення регіону. Опрацювання включає заходи: екологічної оцінки, планування й дизайну, управління відходами, збереження біорізноманіття, енергоефективності, соціальної відповідальності як забезпечення взаємодії з місцевими громадами та створення умов розвитку.

Індустріальний парк «Тересва» – це промисловий кластер замкнутого циклу виробництва зі спільною інфраструктурою для всіх резидентів: суміжних виробництв, спільних складських територій, навчальних і дослідницьких лабораторій, офісних приміщень та сервісних підприємств. Це: кластеризація меблевої галузі; альтернативні джерела енергії; збереження екосистеми регіону; доступність транспортних магістралей; близькість до сировинних матеріалів і ринків збуту; доступність робочої сили та наявність інфраструктури; використання енергоефективних технологій; переробка відходів та захист навколишнього середовища; гнучкий простір, що спроможний пристосовуватись до змін умов; максималізація (підвищення) потенціалу простору; ефективне планування логістики; дотримання регіональних особливостей, врахування соціальних та економічних ефектів і взаємодій.

Проектowana територія індустріального парку «Коломия індустрі» має зручні транспортні зв'язки з навколишніми населеними пунктами, складає 32 га та розташована в місті Коломия (рис. 2). На території міста наявні об'єкти природно-заповідного фонду місцевого значення – ботанічні пам'ятки природи та садово-паркового мистецтва. Поряд із територією опрацювання протікає річка Косачівка.

Коломия розташована на перетині трас, основними з яких є: Н10 Стрий – Мамалига; Р-24 Татарів – Кам’янець-Подільський; Т0905 Делятин – Раківчик.

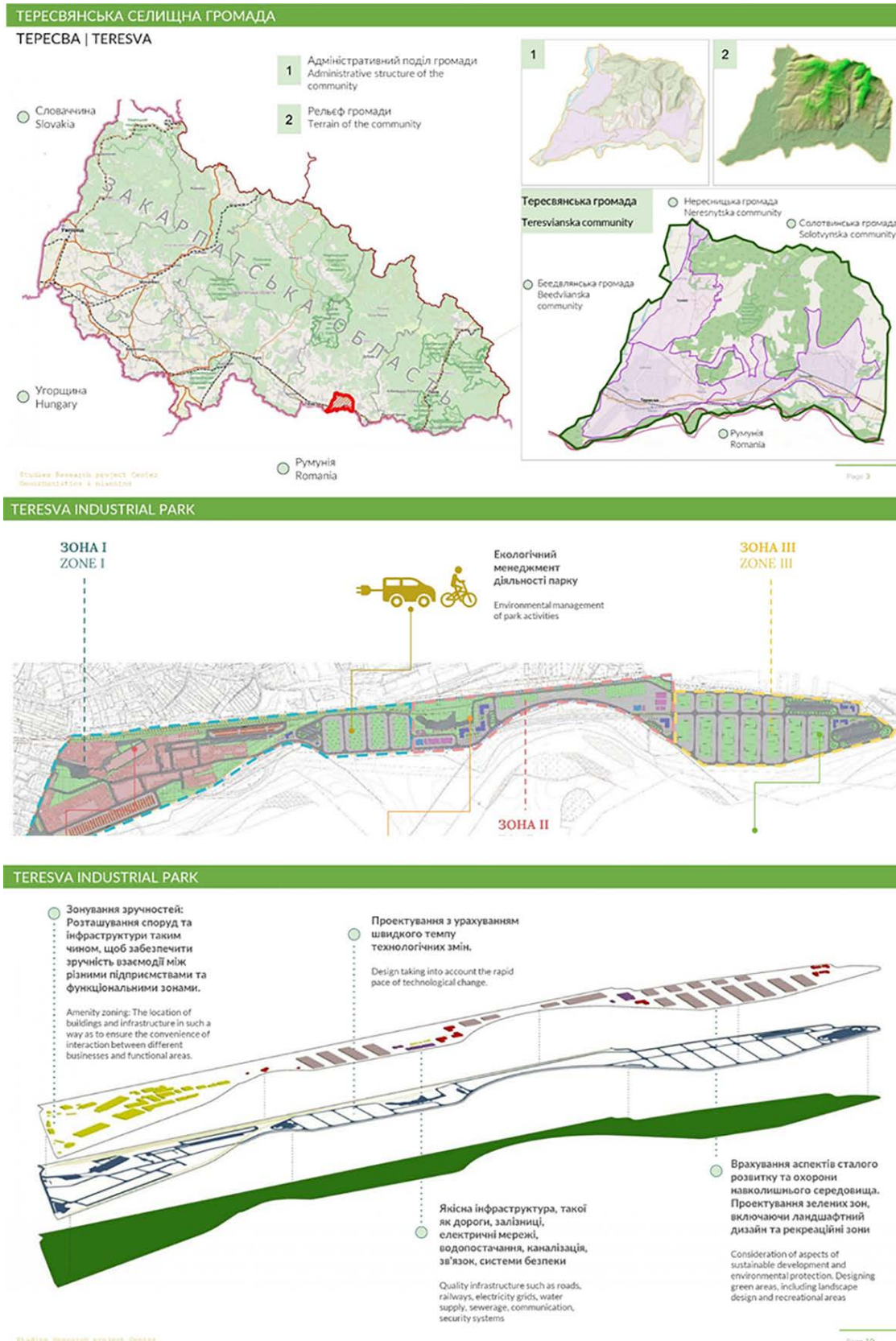

Рис. 1. 3 матеріалів детального плану індустріального парку «Тересва» (Закарпатська обл.).
 Джерело: авторська розробка

Рис. 2. З матеріалів детального плану індустріального парку «Коломия індустрі» (Івано-Франківська обл.). Джерело: авторська розробка

Пріоритетними для розміщення є галузі, підприємства і об'єкти новітніх технологій зі зберіганням логістики та сервісного обслуговування. Відповідно, у промисловій зоні розташовуються нові виробничі об'єкти, що групуються за санітарними та технологічними ознаками з урахуванням класу небезпеки. Містобудівна ємність ділянок для промислових підприємств визначена залежно від типу підприємства. Потужності, характеристик технологічних процесів. Конкретна типологія об'єктів та їх потужність, виробничі процеси, цикли та характеристики визначатимуться на стадії робочого проекту. Обґрунтовано рішення щодо: зонування; розвитку інфраструктури, екологічної безпеки, логістики, урахування місцевих умов; синергії – розміщення підприємств в індустріальному парку, яке сприяло б створенню синергетичних ефектів при їх взаємодії між собою та можливостей спільного використання ресурсів, досліджень та інновацій. Об'єкти, що можуть розміщуватися на території індустріального парку: офіси керуючих компаній, фінансові установи, об'єкти маркетингу, заклади освіти, наукові парки, лабораторії з розробки інноваційних технологій, багатоцільові зали, пожежна частина, озеленені території, виробничі, складські та інженерні будівлі й споруди; об'єкти поводження з відходами та інші об'єкти, не заборонені законодавством. Безпека, довговічність, продуктивність, простота та легкість є основними ідеями індустріального парку «Коломия індустрі» та передбачають створення замкнутого циклу виробництва й переробки відходів засобами розумних технологій, а також ефективного використання місцевої сировини. Зручна логістика, доступність до комунікацій та високий сировинний потенціал забезпечить високу ефективність даної пропозиції для міста й регіону.

Розроблені рішення базувалися на:

1) знаннях, поглибленому осмисленні теоретичних положень та об'єктивних закономірностей функціонування й розвитку територіальних систем, врахуванні локальних тенденцій і особливостей конкретних просторових ситуацій, об'єктивній інформації та її інтелектуальному аналізу;

2) сучасному розумінні суті й завдань просторового планування, яке переносить акцент на процеси, мережі, адаптивність, концептуальність, ітераційність у пошуку рішень як повторне (багаторазове) застосування операцій зі змінними даними та поступового наближення до потрібного результату, зміну механізмів управління і розвитку просторових систем;

3) нових креативних ідей, зокрема, важливості феномену синергетики й самоорганізації, фундаментальних засад людської поведінки й діяльності, персонального і суспільного, нових цінностей і вимог, а також моральних, екологічних та безпекових імперативів.

Підсумовуючи, виділимо фундаментальні закономірності, на основі яких має відбуватись просторове планування на локальному рівні:

- ефективності (корисність – затрати – наслідки), зокрема, соціально-еколого-економічної;
- врахування нематеріального – чим складніше завдання, тим важливішим є нематеріальне в його вирішенні;
- суперечливості процесів у середовищі та змінності пріоритетів у часі (діє закон відбору – сильніші функції витісняють слабші);
- важливості категорії «час» та елементу спадковості в розвитку систем з урахуванням минулого й «генетичних» (спадкових) особливостей.

Просторове планування локального рівня сприяє підвищенню ефективності й результативності громади шляхом вибору довгострокових, трансформаційних цілей, які повинні бути достатньо гнучкими щодо невизначеного майбутнього, і конкретним «оперативним» програмуванням процесів, необхідних для досягнення цих цілей.

Висновки

1. Аналіз літератури та практики просторового планування на локальному рівні вказують на необхідність покращення якості (результатів) рішень, для чого мають бути: визначені критерії оцінки проектів; залучені до вирішення завдань фахівці, навчені в проблематиці просторового планування; створена система адаптаційних заходів, які повинні бути прописані в законодавстві й нормативно-правових актах; посилено персональну відповідальність за якість рішень і помилки, допущені при виконанні проектних робіт.

2. Місцеві обставини, що впливають на рішення, повинні враховуватись вже на першому етапі при обґрунтуванні завдання й дослідженні умов. Дані глобальної інформаційної системи (ГІС) дозволять краще обґрунтувати й реалізувати документи, а також представити поточний стан системи та умов реалізації проекту для всіх зацікавлених сторін, у т.ч. для тих, хто приймає рішення. Успіх впровадження рішень залежить від їх адаптованості до поточних потреб і очікувань місцевого населення та інвесторів. Повинна збільшитись частка представників, які розуміють суть складання планів просторової організації і їх реалізації. Це внесе відповідні корективи в усі етапи розробки, публічність процедур планування позитивно вплине на установи й осіб, котрі приймають рішення щодо їх реалізації.

3. Інтегроване просторове планування за методом «зустрічного потоку» сприяє усуненню проблем узгодженості містобудівних, земельпорядних та інших стратегічних документів, а також підвищенню якості проектних рішень за рахунок ієрархічного узгодження. Актуальним для розвитку громад є хід від вирішення окремих локальних задач і проблем до комплексного планування та розвитку територій різної ієрархії, володіння широкою інформацією для обґрунтування правильних проектних рішень, врахування значної кількості різноманітних за якістю чинників, які впливають на розвиток та є взаємодоповнюючими, взаємозалежними,

динамічними, інтегрованими в територію. Перевірка цих засад і підходів на локальних проектах вказує на доцільність їх використання при вирішенні завдань і на вищих рівнях ієрархії.

Список використаних джерел:

1. Берданова О. Стратегічне планування місцевого розвитку. Практичний посібник / О. Берданова, В. Вакуленко. – К.: ТОВ «Софія-А», 2012. – 88 с.
2. Васильченко Г. Планування розвитку територіальних громад: навч. посіб. / Васильченко Г., Парасюк І., Єременко Н. – К.: Підприємство «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. – 256 с.
3. Габрель М. Рекомендації з просторового планування території області: навч. посіб. / Габрель М., Олійник І., Габрель М. – Львів: Львівська обласна рада, 2008. – 192 с.
4. Дьомін М.М. Планування та благоустрій міст / Дьомін М.М., Міщенко О.Д., Сигнаївська О.І. // Містобудування та територіальне планування: наук.-техн. зб. – К.: КНУБА, 2009. – Вип. 32. – С. 13–30. <http://repository.knuba.edu.ua/handle/987654321/9063>
5. Керівні принципи сталого просторового розвитку Європейського континенту: [прогр. і матеріали], прийняті на 12-й сесії Європ. конф. міністрів., відп. за регіон. планув., 7-8 верес. 2000 р. в ГанOVERі. СЕМАТ; пер. з нім. В. І. Карамушка; за наук. ред. В. І. Олещенко. – К.: Геопринт, 2007. <http://www.aokornus.at.ua/BOOKS/sustainable.pdf>
6. Куйбіда В.С. Регіональний розвиток та просторове планування територій: досвід України та інших держав-членів Ради Європи / Куйбіда В.С., Негода В.А., Толкованов В.В. – К.: Крамар, 2009. – 170 с.
7. Мерзляк А. Перспективне планування розвитку територій в умовах реформування системи державного управління в Україні / А. Мерзляк і В. Боклаг // Право та державне управління. – 2020. – № 2. – С. 181–187. http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2020/30.pdf
8. Методи і моделі просторового розвитку територіально-виробничих систем / Інститут регіональних досліджень НАН України; наук. ред. Є.І. Бойко. – Львів, 2007. – 212 с.
9. Огородник В.В. Теоретичні аспекти публічного управління у сфері просторового планування на місцевому рівні / В.В. Огородник, М.І. Маркіна // Демократичне врядування. – 2021. – № 2 (28). <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2022/feb/26990/3ohor.pdf>
10. Оновлення картографічної основи громад: підписано важливий меморандум // Децентралізація. Всеукраїнська асоціація громад. – 2023. – 8 червня. <https://decentralization.gov.ua/news/16705>
11. Осипенко К.В. Врахування ресурсних обмежень для сталого розвитку населених пунктів / К.В. Осипенко, Є.Є. Ключниченко // Регіональна політика: історія, політико-правові засади, архітектура, урбаністика. – Київ-Тернопіль, 2018. – Вип. IV, № II. – С. 6–90.
12. Петраковська О.С. Підходи до просторового планування: ретроспектива та сучасний стан / О.С. Петраковська, М.Ю. Михальова // Просторовий розвиток. – 2022. – № 1. – С. 117–128.
13. Петраковська О.С. Сучасні виклики щодо планування територій територіальних громад / О.С. Петраковська, О.Г. Реутова // Інноваційні технології у плануванні територій: тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. – Одеса, 2020. – С. 79–83.
14. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи управління та дерегуляції у сфері земельних відносин: Закон України [док. 1423-ІХ, чинний] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2021. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1423-20#Text>
15. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо планування використання земель: Закон України [док. 711-ІХ, чинний, ред від 09.06.2022] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2020. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/711-20#Text>
16. Про затвердження Порядку розроблення, оновлення, внесення змін та затвердження містобудівної документації: Закон України [док. 926-2021-п, чинний, ред. від

- 03.05.2023] // Верховна Рада України. Законодавство України. – 2021. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/926-2021-%0A#Text>
17. Про основи містобудування: Закон України [док. 2780-XII, чинний, ред. від 31.03.2023] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2780-12#Text>
18. Про регулювання містобудівної діяльності: Закон України [док. 3038-VI, чинний, ред. від 02.07.2023] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2011. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text>
19. Просторове планування у новому адміністративно-територіальному поділі. Програма «U-LEAD з Європою» // Децентралізація. – 2020. – 16 липня. <https://decentralization.gov.ua/news/12630>
20. Резнікова К. Комплексне просторове планування та земельна децентралізація. Можливості громад в контексті нового Закону / К. Резнікова // Децентралізація. – 2021. <https://decentralization.gov.ua/news/13587>
21. Топчієв О.Г. Планування територій: навч. посіб. / О.Г. Топчієв, Д.С. Мальчикова. – Херсон: Гринь Д. С., 2014. – 266 с.
22. Ущиповська О. Правові форми планування земель в умовах об'єднання територіальних громад в Україні / О. Ущиповська // Підприємництво, господарство і право. – 2018. – №3. – С. 68–73.
23. Щеглюк С.Д. Інституційне забезпечення просторового планування об'єднаних територіальних громад / С.Д. Щеглюк // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України: зб. наук. пр. – 2019. – Вип. 3 (137). – С. 10–21. <https://doi.org/10.36818/2071-4653-2019-3-2>
24. Gemenetsi H. Restructuring Local-Level Spatial Planning in Greece Amid the Recession and Recovery Period: Trends and Challenges / H. Gemenetsi // Practice of planning and research. – 2022. – № 38, issue 7. – Pp. 1–17.
25. Novak M.Y. Local spatial policy in Ukraine and Poland / Novak M.Y., Lozynsky R.M., Pantiley V. // Studia z Polityki Publicznej. – 2021. – Vol. 8, No. 3. – Pp. 11–27.
26. Sleszyński P. Economic Consequences of Adopting Local Spatial Development Plans for the Spatial Management System: on the Example of Poland / Sleszyński P., Novak M., Shudra P., Załęczna M., Blaschke M. // Land. – 2021. – No. 10(2). <https://www.mdpi.com/2073-445X/10/2/112/>
27. Riccia L. Landscape Planning at the Local Level / Luigi La Riccia. – Springer International Publishing AG, 2017. <https://link.springer.com/content/pdf/bfm:978-3-319-57367-0/1?pdf>

Doctor of Technical Sciences, Professor **Mykola Habrel**,
Lviv Polytechnic National University;
Candidate of Technical Sciences, Associate Professor **Mykhailo Habrel**,
King Danylo University, Ivano-Frankivsk;
Marta Dobrovolska, King Danylo University, Ivano-Frankivsk;
Lyudmila Forkutsa, Lviv Polytechnic National University

SPATIAL PLANNING AT THE LOCAL LEVEL IN UKRAINE

Spatial planning at the local level is given insufficient attention in research. In professional practice, this level of design is interpreted as a simple (sometimes "typical") design task, but it is at the local level that most mistakes and abuses are made. The tasks

of spatial planning, regardless of the level of hierarchy, are inherently non-deterministic, complex, related to forecasting the development and improvement of the spatial future of territories. Therefore, the streamlining of scientific, methodological and practical provisions for the design of territorial systems at the local level will contribute to ensuring advanced local development. The authors characterized the state, identified the features and problems associated with spatial planning in Ukraine, and established the role of designing local scale objects in the current system. The experience of spatial planning in European countries, in particular in Poland, which can be useful in the systematic solution of the problems of restoration and development of communities, avoiding mistakes in this activity, is considered.

The characteristics for outlining the prospects for the spatial development of local systems, which include functionality, density, dynamism of space, development of the structure and are evaluated according to the following criteria: usefulness, economy, safety for people and the environment, duration of implementation of the proposal, are specified. The proposed spatial planning by the method of "counter flow" will help eliminate the problems of inconsistency of urban planning, land management and other strategic documents, as well as improve the quality of design solutions through integration and hierarchical coordination. The expediency and the way of transition from solving individual local tasks and problems to the integrated planning and development of territories of the highest hierarchy – systematization of information to substantiate decisions, taking into account intangible factors, their impact on development, which is complementary, interdependent, dynamic and closely integrated into the territory, are substantiated. Verification of these principles and approaches on local projects indicates their effectiveness and feasibility of using them in solving problems and at higher levels of the hierarchy. Approbation of design solutions for spatial planning at the local level is carried out on the example of the author's development of detailed plans of the territories of the industrial parks "Teresva" and "Kolomyia Industry".

Keywords: hierarchical levels of spatial planning; local projects; the experience of Poland; methods and practical recommendations.

REFERENCES:

1. Berdanova O., Vakulenko V. (2012). *Strategic planning of local development*. Sofia-A, Kyiv, Ukraine. {in Ukrainian}.
2. Vasylchenko G., Parasyuk I., Eremenko N. (2015). *Planning the development of territorial communities*. WEE EN HEY, Kyiv, Ukraine. {in Ukrainian}.
3. Habrel M., Olijnyk I., Habrel M. (2008). *Recommendations on spatial planning of the territory of the region*. Lviv Regional Council, Lviv, Ukraine. {in Ukrainian}.

4. Dyomin M.M., Mishchenko O.D., Signaevskaya O.I. (2009). Urban planning and improvement. *Urban Planning and Spatial Planning*, 32, 13–30. <http://repository.knuba.edu.ua/handle/987654321/9063> {in Ukrainian}.
5. CEMAT (2000). *Guiding Principles for the Sustainable Spatial Development of the European Continent*. Hanover. <http://www.aokornus.at.ua/BOOKS/sustainable.pdf> {in Ukrainian}.
6. Kuybida V.S., Nehoda V.A., Tolkovanov V.V. (2009). *Regional Development and Spatial Planning of Territories: Experience of Ukraine and Other Council of Europe Member States*. Kramar, Kyiv, Ukraine. {in Ukrainian}.
7. Merzliak A, Boklag V. (2020). Long-term planning of the development of territories in the context of reforming the system of public administration in Ukraine. *Law and Public Administration*, 2, 181–187. http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2020/30.pdf {in Ukrainian}.
8. Methods and models of spatial development of territorial-production systems (2007). (Ed.:) Boyko E.I. IRD NAS of Ukraine, Lviv, Ukraine. {in Ukrainian}.
9. Ogorodnik V.V., Markina M.I. (2021). Theoretical aspects of public administration in the field of spatial planning at the local level. *Democratic Governance*, 2(28). <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2022/feb/26990/3ohor.pdf> {in Ukrainian}.
10. Updating the cartographic basis of communities (2023). *Decentralization*. <https://decentralization.gov.ua/news/16705> {in Ukrainian}.
11. Osypenko K.V., Klyushnychenko E.E. (2018). Taking into account resource constraints for sustainable development of settlements. *Regional Policy: History, Political and Legal Principles, Architecture, Urban Studies*, IV (II), 6–90. {in Ukrainian}.
12. Petrakovska O.S., Mikhalyova M.Y. (2022). Approaches to Spatial Planning: Retrospective and Current State. *Spatial Development*, 1, 117–128. {in Ukrainian}.
13. Petrakovska O.S., Reutova O.G. (2020). Modern challenges in the planning of territories of territorial communities. *Innovative Technologies in Territory Planning*, 79–83. Odesa, Ukraine. {in Ukrainian}.
14. Law of Ukraine (2021). On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Improving the System of Management and Deregulation in the Field of Land Relations. Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1423-20#Text> {in Ukrainian}
15. Law of Ukraine (2020). On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Land Use Planning. *Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/711-20#Text> {in Ukrainian}

16. Law of Ukraine (2020). On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Land Use Planning. *Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/926-2021-%D0%9F#Text> {in Ukrainian}
17. Law of Ukraine (1992). About the basics of urban planning. *Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2780-12#Text> {in Ukrainian}
18. Law of Ukraine (2011). On Regulation of Urban Planning Activity. *Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text> {in Ukrainian}
19. Spatial Planning in the New Administrative-Territorial Division (2020). *Decentralization*. <https://decentralization.gov.ua/news/12630> {in Ukrainian}
20. Reznikova K. (2021). Integrated spatial planning and land decentralization. Opportunities for communities in the context of the new Law. *Decentralization*. <https://decentralization.gov.ua/news/13587> {in Ukrainian}
21. Topchiev O.G., Malchikova D.S. (2014). *Territory planning*. Gryn D. S., Kherson, Ukraine. {in Ukrainian}.
22. Ushchapovska O. (2018). Legal Forms of Land Planning in the Context of Amalgamation of Territorial Communities in Ukraine. *Entrepreneurship, Economy and Law*, 3, 68–73. {in Ukrainian}.
23. Szczegluck, S. D. (2019). Institutional support of spatial planning of amalgamated hromadas. *Socio-economic problems of the modern period of Ukraine*, 3 (137), 10–21. {in Ukrainian}.
24. Gemenetsi H. (2022). Restructuring Local-Level Spatial Planning in Greece Amid the Recession and Recovery Period: Trends_and_Challenges. *Practice of planning and research*, 38 (7), 1–17. {in English}.
25. Novak M.Y., Lozynsky R.M., Pantiley V. (2021). Local spatial policy in Ukraine and Poland. *Studia z Polityki Publicznej*, 8 (3), 11–27. {in English}.
26. Sleszyński P., Novak M., Shudra P., Załączna M., Blaschke M. (2021). Economic Consequences of Adopting Local Spatial Development Plans for the Spatial Management System: on the Example of Poland. *Land*, 10 (2). <https://www.mdpi.com/2073-445X/10/2/112/> {in English}.
27. Riccia L. (2017). *Landscape Planning at the Local Level*. Springer International Publishing AG. <https://link.springer.com/content/pdf/bfm:978-3-319-57367-0/1?pdf> {in English}.